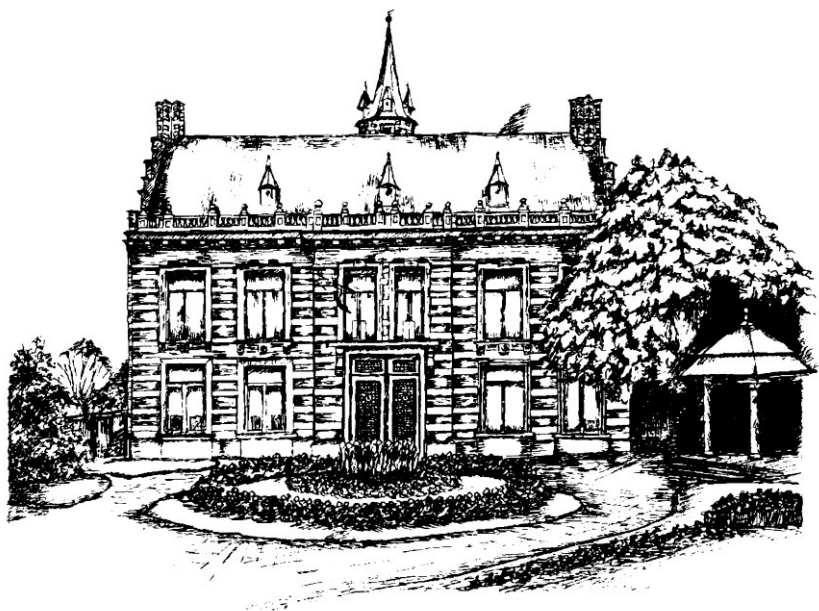

Driemaandelijks tijdschrift
Jaargang XXXI nr 1 – 2013
Afgiftekantoor Turnhout 1
www.taxandriavzw.be

België – Belgique
P.B.
2300 Turnhout 1
8/4722
P708501

Taxandria Nieuws

Ledenblad van Taxandria,
Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige
Kring van de Antwerpse Kempen v.z.w.

Woord vooraf

Beste Taxandrialid,

Graag wens ik u en uw familie in naam van het bestuur het allerbeste voor het nieuwe jaar. Dat 2013 een levenskrachtig en warm jaar mag worden vol aangename en boeiende momenten.

Dat dit nieuwe jaar voor Taxandria een levenskrachtig jaar zal worden, mag u niet betwijfelen.

Naast de vier tijdschriftjes en een goedgevuld wetenschappelijk jaarboek, bieden we u graag een lezingenreeks met uiteenlopende historische onderwerpen, een stevig uitgewerkte najaarsexcursie en nog andere kleinere initiatieven aan.

Een overzicht vindt u op de volgende bladzijde.

2013 zal vooral een *conceptjaar* zijn. Nu het Taxandriamuseum tijdelijk leeg staat en vanaf maart opnieuw met mondjesmaat een kwaliteitsvolle en historisch verantwoorde invulling krijgt, stellen we nog even jullie geduld op de proef. We hopen en rekenen er op dat de besparingsrondes van het nieuw verkozen stadsbestuur geen invloed zullen hebben op deze operatie. Vorig jaar is immers terdege gebleken dat cultuur en geschiedenis een zeer belangrijk maatschappelijk bindmiddel zijn en die bovendien de regio Turnhout op de nationale kaart kunnen zetten.

Zoals u weet, bevindt de collectie van het Taxandriamuseum zich nu in het pas vernieuwde depot en wordt deze al geruime tijd vakkundig

geïnventariseerd en beschreven door onze secretaris Marie-Paule Peeters en TRAM41-medewerker Patrick Meir.

Vandaar dat u in de komende nieuwsbrieven de vraag krijgt om vreemde of onbekende voorwerpen mee te identificeren. Dit monnikenwerk, dat nog even zal duren, bevestigt nogmaals dat de Taxandriacollectie zeer divers, uitgebreid en van een hoog niveau is.

In deze nieuwsbrief kan u lezen dat de collectie nog steeds wordt uitgebreid met waardevolle stukken. Ook in dit nieuwe jaar hopen we enkele interessante voorwerpen te mogen ontvangen.

Een blik op het voorbije jaar doet ons met weemoed terugdenken aan een topjaar voor geschiedenis en cultuur in Turnhout en omgeving. Naast de tentoonstelling *Turnhout Terminus, Turnhout Centraal* in het Taxandriamuseum en honderden andere initiatieven die naar aanleiding van 'Turnhout, Cultuurstad van Vlaanderen' plaatsvonden, organiseerde onze Kring een record aantal activiteiten.

Acht (!) druk bijgewoonde lezingen, een nocturne in de tuin van het museum met meer dan 200 enthousiaste leden, een historische wandeling naar de Turnhoutervoorde, een excursie naar Maastricht, een gepaste herdenking van Renier Snieders, ... bewijzen het belang van onze vereniging.

Graag gaan we in op de wens van Jef Van Eyck, coördinator van T2012 om ook in de toekomst *nuttig gebruik te maken van (en dus voortborduren op) de ervaringen met projecten en experimenten van cultuurjaar 2012.*

Taxandria heeft zich nooit vastgepind op één jaar om naar buiten te komen en een one-shot te organiseren, wel integendeel. Al bijna 110 jaar staat onze Kring garant voor een aanbod van degelijke activiteiten. En dat willen we in de toekomst zeker verder garanderen, het liefst met uw steun en interesse.

Bert Hendrickx
voorzitter

Jaarprogramma 2013 Noteer alvast in uw agenda

- Woensdag 20 februari, Gorik Goris, *De holocaust in de Antwerpse Kempen: de registratie en vervolging van de Joden in de Antwerpse Kempen (arr. Turnhout) en de mythe van de redding van de Geelse Joden*.
Voorafgaand om 19.30 uur: algemene vergadering.
- Dinsdag 16 april, prof.dr. Bruno Blondé (Universiteit Antwerpen), *Het Brabants stedelijk netwerk met focus op de Antwerpse Kempen*.
- Zondag 21 april, *Erfgoeddag in het teken van 'Stop de tijd'*
- Zondag 8 september, *25 jaar Open Monumentendag, Best of...*
- Zondag 15 september, *Cultuurmarkt in de Gemeentestraat van 10.00 tot 17.00 uur*.
- Donderdag 26 september Nico Arts, senior stadsarcheoloog van Eindhoven, *De archeologie van boeren, burgers en elites in mid-deleeuws Eindhoven en omgeving*.
- Herfstuitstap: datum en plaats worden later vermeld.
- Lezing in december, datum en onderwerp worden later vermeld.

De lezingen vinden plaats op de zolder van het Taxandriamuseum, Begijnenstraat 28, 2300 Turnhout in samenwerking met TRAM41. Begin uur van de lezingen is 20.00 uur. Iedereen is welkom, de toegang is gratis.

De aankondiging van deze lezingen gebeurt ook via e-mail (wanneer u uw mailadres doorgaf aan taxandriavzw@gmail.com), affiches, Facebook, de lichtkrant die aan het station en op de Grote Markt staat, Uit in Turnhout, de Nieuwsbrieven van TRAM41 en Cultuurbeleid...

Uitnodiging algemene statutaire vergadering

De Raad van Bestuur van Taxandria nodigt u uit op de jaarlijkse algemene vergadering. Deze zitting vindt plaats op **woensdag 20 februari** om **19.30** uur in het Taxandriamuseum, voorafgaand aan de lezing van Gorik Goris over de holocaust in de Antwerpse Kempen.

Agenda:

- Verwelkoming en goedkeuring verslag vorige algemene ledenvergadering
- Activiteitenverslag over 2012
- Financieel verslag over 2012
- Vragenronde en varia

Lezing door dhr. Gorik Goris op woensdag 20 februari: de holocaust in de Antwerpse Kempen

Op woensdag 20 februari om 20.00 uur zal dhr. Gorik Goris een lezing houden op de zolder van het Taxandriamuseum, Begijnenstraat 28.

Samen met twee andere historici, Jos Rathé en Geert Vandecruys, heeft Gorik Goris gedurende zes jaar het lot van Joden in de Geelse gezinsverpleging tijdens de Tweede Wereldoorlog onderzocht. Binnenlandse en buitenlandse archieven en publicaties zijn daarvoor geraadpleegd.

Om vergelijkingsgronden te hebben, is ook het lot van Joden in andere Kempische gemeenten (Turnhout, Mol, Meerhout, ...) bestudeerd. De vervolging in de Kempen werd bovendien vergeleken met de nationale situatie.

Een deel van dat onderzoekswerk is eind 2011 gepubliceerd in het boek 'De Duitsers kwamen niet' (Mgraphics).

De auteurs werden hiervoor in december 2012 onderscheiden met de Cultuurprijs van de stad Geel.

De lezing focust op twee thema's:

- De registratie en vervolging van de Joden in de Antwerpse Kempen (arr. Turnhout).
- De mythe van de redding van de Geelse Joden.

Gorik Goris (°Geel 1964) heeft geschiedenis en media- en informatiekunde gestudeerd (UFSIA en KU.Leuven). Hij is gespecialiseerd in het begrijpelijk maken van geschiedkundige processen en gebeurtenissen. Voor het secundair onderwijs heeft Gorik de methode Storia (uitgeverij Van In) mee ontwikkeld. Hij verleent historisch advies aan de VRT (Grote Geschiedenisshow op Een en Pretshow op Ketnet) en aan evenementen zoals Gheelamania, de Dimpnaomgang en de Merodes. Op wetenschappelijk vlak verricht hij o.a. onderzoek naar het lot van de Joden in de Kempen tijdens de Tweede Wereldoorlog (in samenwerking met kazerne Dossin) en naar de historische wortels van de Dimpnalegende. Sinds 2012 is hij voorzitter van het Geels Geschiedkundig Genootschap. In het onderwijs is Gorik actief geweest als leraar en coördinator (Annuntia Wijnegem), als lector (KU.Leuven en KHK Turnhout) en als lid van de leerplancommissie geschiedenis. Momenteel is Gorik adjunct-directeur van het Sint-Dimpnacollege (Kogeka) in Geel.

Foto vorige blz.: Doorgangskamp in de Mechelse Dossinkazerne

Verslag herfstuitstap naar Maastricht

Zaterdag 17 november (toen het in de grootste delen van Vlaanderen somber en zwaarbewolkt was) bracht onze Kring een bezoek aan het zonnige Maastricht. Reisleiders Gib Van der Celen en Luc Deckx hadden een goedgevuld en evenwichtig programma in petto.

Iedereen was tijdig aan het Boomgaardplein aanwezig, zodat de bus van chauffeur Louis stipt om 7.45 uur kon vertrekken.

Tijdens de busrit bracht Gib Van Der Celen een degelijk historisch overzicht van de geschiedenis van Maastricht. Een Turnhoutse link kon uiteraard niet uitblijven en dus passeerden de Maastrichtse dakbedekking op de Turnhoutse Sint-Pieterskerk en architect Pieter Post de revue.

Bij onze aankomst in de stad genoten we van koffie met een stuk Limburgse vlaai in Brasserie Bonhomme met een prachtig uitzicht over de Maas en de voorbij varende schepen. Ook de Sint en zijn zwarte knechten kwamen ons verwelkomen.

Tijdens een wandeling in het historische centrum onder leiding van twee deskundige gidsen bezochten we de oude stadswallen, het gerestaureerde Stokstraatkwartier, het Jekerkwartier, diverse parken en het overbekende Vrijthof.

Een toemaatje was het uitzonderlijke bezoek aan de Romeinse resten in de kelder van het 5 sterren-hotel Derlon. 's Middags konden we even uitblazen en genieten van het middagmaal in Eetcafé Minckelers op de Markt. Ook op dit plein mochten sommigen het gezelschap van de goedheilige man ervaren...

Ondertussen stonden de meer dan enthousiaste gidsen klaar om ons verder rond te leiden in de binnenstad, met een bezoek aan de Sint-Servaas Basiliek en zijn wondermooie schatkamer.

In de late namiddag verlieten we de stad en reden we met de bus naar het Noordelijke gangenstelsel van de St. Pietersberg. Met gidsen en gaslampen wandelden we door een labyrint van gangen, waar eeuwenlang mergel als bouwstenen werd gewonnen.

In de groeve vonden we sporen terug van de vroegere 'blokkbrekers'. Bovendien hebben vele generaties opschriften en tekeningen op de mergel achter gelaten.

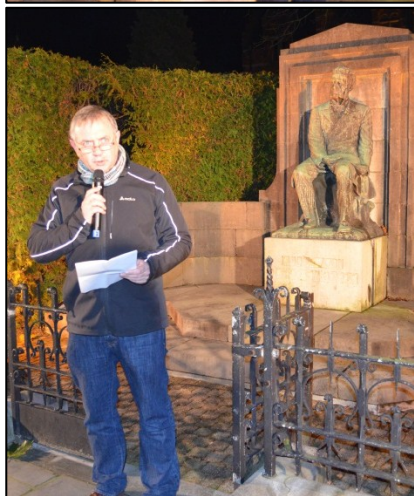
Afsluitend genoten we van een drankje in Chalet Bergrust aan de Luikerweg, met een panoramisch zicht op de in avondlicht gehulde, oudste stad van Nederland, *Mosa Trajectum*.

Hartelijke dank aan de gidsen Gib Van der Celen en Luc Deckx die de uitstap - zoals steeds - tot in de puntjes hebben uitgewerkt!

Verslag herdenking en lezing 200 jaar Renier Snieders als schrijver en geneesheer

Op 22 november, een dag na de officiële 200ste verjaardag van Jan Renier Snieders, vond om 19.30 uur een kort herdenkingsmoment plaats aan het Sniedersmonument op het Patersplein, vlak voor het klooster van het Heilig Graf in de Paterstraat.

Na een korte verwelkoming en omkadering door voorzitter Bert Hendrickx (foto linksboven), droeg Joris Gielen van Hofpoorttheater Elckerlijc (foto rechtsboven) een aantal bladzijden van Snieders' werk expressief voor.

Schepen van Cultuur, Eric Vos (foto linksonder) schetste in een toespraak het belang van deze en andere Turnhoutse schrijvers en lichtte de verschillende initiatieven rond Snieders toe. Tenslotte legde burgemeester Cis Stijnen (foto rechtsonder) in naam van het stadsbestuur bloemen neer aan het standbeeld.

Een zestigtal personen waaronder de speciaal uitgenodigde inwoners van de Renier Sniedersstraat, waren aanwezig.

Maar er was die avond ook een verrassing van formaat! Achterachterkleinkinderen van Renier Snieders, nl. Lucie en Jean-Louis Bausart, (afstammelingen van Maximiliaan Bausart en Reniers dochter Mathilde) kwamen via de Facebook-pagina van de geneesheer en schrijver te weten dat er een herdenking plaatsvond.

Zoals u in de vorige nieuwsbrief kon lezen, heeft deze familie Bausart een zeer belangrijke bijdrage geleverd door aan Taxandria vele memorabilia, manuscripten, brieven, dossiers en boeken te schenken.

In een aangenaam gesprek vertelden ze ons dat ze de herdenking en boeiende lezing meer dan apprecieerden.

Hopelijk wordt door deze avond de innige band die bestond tussen de familie Bausart en Taxandria nieuw leven in geblazen.

Om 20.00 uur verplaatste het gezelschap zich naar het goed uitgeruste auditorium van het Heilig Graf. We danken de zusters, de directie en in het bijzonder leerkracht Peter Coupé voor de vlotte samenwerking. Ook de samenwerking met Heemkundekring Het Bezemklokje verliep voortreffelijk.

Voor een goed gevuld auditorium vond een lezing plaats over het leven en het werk van Renier Snieders, die uiteen viel in twee delen. Op basis van zijn doktersarchief (geschonken aan Taxandria en nu bewaard in het stadsarchief) belichtten de historici Lin Meulenaere en Gil Tack eerst de persoonlijkheid en werkwijze van deze geneesheer en gaven ze een kort overzicht van diens levensloop.

Snieders werd geboren in Bladel op 21 november 1812 in een zeer katholieke familie. Hij wilde eerst pastoor, maar later geneesheer worden en ging daarvoor studeren aan de KU Leuven (1833-1837). Enkele van zijn cursussen bleven bewaard. Hieruit blijkt dat de geneeskunde toen vooral beschrijvend was en er weinig aandacht ging naar het stellen van een diagnose en de bijhorende behandeling. Snieders had overigens een moeilijk leesbaar doktersgeschrift. In 1838 deed hij examen voor de middenjury om een eigen praktijk te mogen beginnen, waarvoor hij slaagde met de grootste onderscheiding.

In 1838 begon hij in Turnhout zijn privépraktijk. Eerst was deze gevestigd in de Begijnenstraat, op twee huizen van de Kasteelstraat. In 1854 verhuisde hij naar de Otterstraat, op de voorgevel hangt sinds 1912 een gedenkplaat die aan Snieders herinnert. In 1841 huwde hij met Theresia Pijpers, afkomstig uit een gegoede Eindhovense familie. Het paar kreeg zes kinderen, waarvan er vijf overleden voor Renier zelf. Het snelle tempo van de geboortes suggereert dat er een voedster in dienst was. Snieders bleef steeds Nederlander. Hij diende wel een aanvraag in om te worden genationaliseerd, maar deze is blijkbaar nooit ingewilligd.

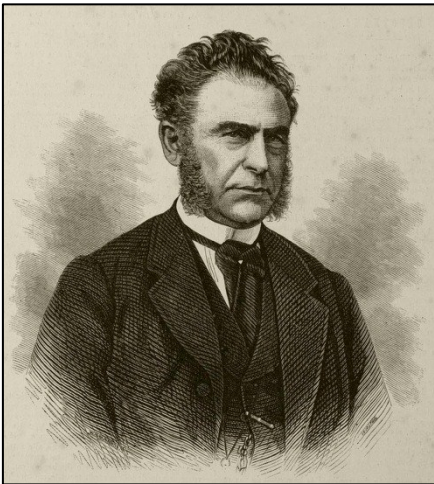

Snieders was een druk bezet man. Naast een eigen praktijk werkte hij ook in dienst van de overheid. Zo had hij de leiding over de geneeskundige verzorging in drie gestichten, het burgerlijke gasthuis, de gevangenis en in het leger. Verder was hij ook nog arrondissementscommissaris en wetsdokter. Hij bracht geregeld verslag uit over zijn werk en zijn inspecties. Over het gasthuis schreef hij in 1848 bijvoorbeeld dat de gasthuizusters uitstekend werk deden, maar dat de verzorging en de hygiënische omstandigheden erbarmelijk waren. In 1861 bracht hij verslag uit over de cholera in de Kempen. Hier waren er veel

minder slachtoffers dan elders, maar de publieke hygiëne was een drama. Zijn teksten bevatten veel informatie over het dagelijkse leven in Turnhout in die tijd.

Veel valt er te leren over de mens Snieders in een verslag over de 'ziekte' van de meid van de pastoor van Zevendonk. Snieders had immers snel door wat er werkelijk aan de hand was: het ging nl. om een heimelijke bevalling na een verkrachting. Seksueel geweld was in de 19de eeuw trouwens een veel voorkomend probleem. Pastoor en meid wilden geheimhouding omwille van de schande. Het kind werd dood geboren, waardoor Snieders dit verzoek na enig aarzelen kon inwilligen. Uit het verhaal meenden de spreeksters de volgende karaktereigenschappen te kunnen afleiden. Snieders was realistisch, plichtsbewust, bekommerd, verstandig, begrijpend maar tegelijk ook autoritair. Hij was ook erg nauwgezet: zijn verslagen als wetsdokter hebben steeds dezelfde structuur. Eerst gaf hij een algemene indruk van het slachtoffer, daarna volgden eventueel de getuigenis van het slachtoffer, gevolgd door een lichamelijk onderzoek en een conclusie.

Vervolgens gingen de twee dames dieper in op aspecten zoals de toen heersende ziektes, remedies en geneesmiddelen. Hieruit bleek vooral hoe primitief de geneeskunde toen was. Omdat Snieders maar weinig diagnoses stelde, zijn vooral de jaarlijkse stadsverslagen een belangrijke bron om de doodsoorzaken van de Turnhoutenaars te weten te komen. Veel voorkomend waren: besmettelijke ziekten (o.a. tyfus en cholera), hart- en longaandoeningen, aandoeningen met hoge koorts, 'borstwater', darmontsteking en algemene verzwakking.

De behandelingen waren gericht op een betere bloeddorstrooming (d.m.v. aderlatingen), zuivering van het lichaam (d.m.v. bloedzuigers) en bloedingen tegen de hoge bloeddruk. Andere 'kuren' waren: braken, lavementen, blaren trekken, toedienen van kaliumnitraat om te zweten, pleisters om pijn te stillen en warme baden.

Er bestonden aansterkende diëten met verse groenten, maar ook suikerarme diëten voor suikerzieken. Opium en derivaten ervan waren in trek, maar alleen betaalbaar voor de rijkere. Een alternatief was een mengsel van wijn met opium. Andere medicatie vond zijn oorsprong in de natuur, zoals het giftige vingerhoedskruid, maretakwortel tegen het overgeven, maretak tegen de kinkhoest, rum met peper tegen bronchitis. Chemische producten waren bismut, kinnine, loodacetaat, kwikzilver en arseen tegen hoest, keelpijn en syfilis. Voor bevallingen had Snieders de beschikking over de verlostang.

Snieders is erg belangrijk geweest voor Turnhout. Hij zette zich fel in voor een verbetering van de hygiëne, benadrukte het belang van vaccinatie, ageerde tegen roken, strakke korsetten en zwaarlijvigheid. Hij overleed op 9 april 1888, maar in 1890 ging in Turnhout voor het eerst een vuilniskar uit, in 1904 kwam er een waterleiding en watertoren. De geneeskunde en de farmaceutische industrie stonden tijdens Snieders' leven duidelijk nog in de kinderschoenen, maar zouden daarna snel vooruitgang boeken.

Daarna belichtte filoloog Manu van der Aa Snieders' werkzaamheden als schrijver. Renier zette zijn eerste literaire stappen als student in Leuven met het schrijven van poëzie in het tijdschrift van het letterkundig genootschap *Met Tijd en Vlijt*. Het was werk van matige kwaliteit. Later schreef hij in het orgaan van het Turnhoutse letterkundige genootschap 'De Dageraad' eveneens nog gedichten. De korte ballade 'Het Dwaallichtje' was zeker genietbaar. Van De Dageraad waren trouwens tal van vooraanstaande letterkundigen lid, waaronder August Snieders, Jan Van Ryswyck, Domien Sleeckx en Hendrik Conscience. Via zijn broer August, hoofdopsteller van het Antwerpse dagblad *Het Handelsblad*, werd Renier erelid van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde.

Zijn verhalend proza verscheen eerst in het *Handelsblad* en werd later gebundeld. Aanvankelijk was Snieders beïnvloed door Conscience.

Nieuwsbrief Taxandria 1, 2013

Het kind met de helm uit 1852 is bijvoorbeeld een avontuurlijk reisverhaal zonder een eigen toon. Het is ook heel uitleggerig, Snieders wilde zijn lezers immers opvoeden. Maar in *De hut van Wardje Nulf* (1853) (zie illustratie vorige blz.), *De zoon van de schaarslijper* en *Dorpsverhalen* (1854) toonde Snieders zich een rasverteller. De werken worden gemeenzaam omschreven als idealistisch realisme. Kenmerken hiervan waren: 1. De hoofdpersonages waren altijd edele figuren, het omgekeerde gold voor de slechteriken; 2. Aan het einde van het verhaal werd het kwade bestraft en het goede beloond; 3. Er zijn vele opzienbarende gebeurtenissen en wendingen; 4. Een autoriële verteller stuurt de lezer. Snieders had zeker aandacht voor de ellendige levensomstandigheden van vele Kempenaars en hij schreef hierover zeker niet romantiserend. Anderzijds zijn diens werken ook geen aanklachten hiertegen. De boodschap was: deugdzaam leven maakt alles goed;

De meesterknecht (1855), *De lelie van het gehucht* (1860) en *De Gouden Willem* (1864) behoren tot het beste wat hij heeft geschreven en verklaren waarom hij zo veel werd gelezen. Vanaf 1867 begon echter een ware literaire zelfdestructie, met *De goochelaar* (1878) als absolute dieptepunt. Sommigen vonden dit zelfs het product van een zieke geest. De tragische overlijdens van zijn kinderen hadden een vreselijke impact op Snieders. Hij kreeg dan ook zware kritiek vanuit liberale hoek, maar zijn reputatie als schrijver bleef overeind. In 20ste eeuw kenden zijn werken trouwens verschillende nieuwe uitgaven.

Het werk van Snieders is interessant omdat het veel leert over het leven in de Kempen en de plaatselijke gebruiken. Ook worden medische behandelingen uitvoerig beschreven, zoals hypnose. Snieders toonde zich overigens een felle tegenstander van homeopathie. Jichtlijders kwamen vaak voor, net als actuele onderwerpen zoals politiek, onderwijs en ook xenofobie. Concluderend was Snieders een gewaardeerd en populair schrijver dankzij zijn verteltalent en de realistische beschrijvingen. Hij was weliswaar idealiserend en moraliserend, maar een aantal van zijn werken zijn ook nu nog te genieten.

Kanunnik Jozef Jansen, toenmalig stadsarchivaris en voorzitter van Taxandria schreef in 1931, enkele maanden na de onthulling van het standbeeld op het Patersplein visionaire woorden:

“De stad Turnhout bezit nu haar Sniedersmonument, tot blijf van waardering, liefde en bewondering voor den grooten schrijver, aan wien stad en volk veel verschuldigd zijn.

Taxandria sluit zich eerbiedig en blijmoedig bij deze piëteitshulde aan, doch vraagt zich af of een standbeeld alléén voldoende is om den voorman te vereeren? Het volk zal het bewonderen, het huidig geslacht zal er van weten te vertellen, maar het toekomstig geslacht zal van Snieders' leven minder op de hoogte zijn. Schoone redevoeringen werden den braven man gewijd, zijn biografie werd zelfs geboekt, doch alles is uiteenverspreid of aan zeer vergankelijk papier toevertrouwd.

Hopelijk hebben we met de herdenking, de lezing en de vele andere activiteiten bijgedragen tot een hernieuwde belangstelling voor één van onze grootste Kempische schrijvers.

Sam Van Clemen en Bert Hendrickx

Foto's: Bert Tops

46. *Atte de Naissance*
Le jour du vingt huit novembre mil huit cent
vingt, a trois heures après midi, devant moi
Joseph Marie de Bladel, canton d'Elzenboeck
Département des Bouches du Rhin faisant les
Fonctions d'officier public de l'état civil
est comparu, Jean Theodore Snieders, né
le vingt neuf ans, d'après lequel il est
de deux temoins, de présent Jean Auguste
Baillange, âgé de cinquante deux ans, de
Second Army d'infanterie, maître d'école
à Elzenboeck, canton d'Elzenboeck Département
des Bouches du Rhin, qui déclare que
Mme Marie Helsemans, son épouse
en légitime mariage, est accouchée le
vingt et un du présent mois, d'un enfant
du sexe d'un enfant mâle, auquel

Terzijde: Manu van der Aa vond het be-
 wijst dat Renier Snie-
 ders op 21 en niet op
 22 november 1812
 geboren werd.
 Lees mee in zijn ge-
 boorteakte (in slecht
 Frans):

'Jean Theodore
 Snieders [...] ma
 declare que Mme
 Marie Helsemans,
 son épouse en légi-
 time mariage, est
 accouchée le vingt et

il a donné le Prénoms de Jean
Reignier, d'après cette déclaration et sur la requête
à moi faite par le père de l'enfant
d'après le présent acte que la mère et
les deux temoins en deux Denominés ont
signé avec moi.
J. Baillange
J. Auguste Baillange
J. Auguste Baillange

un du présent mois,
 à dix heures du soir
 d'un enfant mâle] auquel
 il a donné les
 prénoms de Jean
 Reignier [...]'

Toespraak van Cultuurschepen Eric Vos: “Turnhouters, weest fier op uw schrijvers, weest fier op uw stad!”

Met deze woorden eindigde Remi Sterkens, groot kenner van de Kempische literatuur, op 15 juli 1937 een voordracht met de titel ‘Turnhout in de letterkunde van de 19de eeuw’. Zo start ook de inleidende tekst van het boek ‘Korrels in Gods grote zandbak’ van Stefaan Brijs over Turnhoutse schrijvers, waarin hij zeventien schrijvers en hun betekenis beschreef. Zestien mannen en één vrouw, die werden geboren in Turnhout of er geruime tijd

hebben gewoond, en poëzie en/of proza voor volwassenen schreven.

Zeventien namen in twee eeuwen tijd. Dat lijkt weinig, maar voor een provinciestad als de onze is dat enorm veel. Hasselt, Tongeren, Heist-op-den-Berg, Sint-Niklaas, Aalst: hun schrijvers zijn zelfs te tellen op de vingers van één hand. Wat de zeventien Turnhoutse schrijvers in het boek gemeen hebben, is dat ze amper tot niet meer gelezen worden. Dat ligt allerminst aan Turnhout zelf. De Turnhoutse ‘groten’, zoals Jan Renier Snieders en Jozef Simons, hebben menige herdenking gehad en zijn vereeuwigd in brons, steen en straatnamen.

De minder gekende auteurs die onze stad voorbracht kwamen terecht in allerlei overzichten van de Kempische literatuur, vaak ook door een Turnhoutenaar geschreven. Ook zijn bijna al hun werken bewaard gebleven in het rijkgevolde stadsarchief, dat van de meesten ook nog mappen vol knipsels bijhoudt. Deze blijken van erkenning hebben onze schrijvers verdiend, want ook dit hadden ze, haast zonder uitzondering, gemeen: een groot lezerspubliek en ruime erkenning. Niet alleen in Turnhout maar in heel Vlaanderen. Geen van hen schreef echter voor de eeuwigheid. Zij schreven voor het hier en nu, met als gevolg dat het applaus van toen al lang verstomd is.

Met deze zeventien proza- en poëzieschrijvers werd er geen punt gezet achter de Turnhoutse bijdrage tot de Vlaamse literatuur.

Integendeel! Een lange stoet opvolgers, levend en wel, staat klaar. Sommige daarvan ronden hun oeuvre bijna af, andere zijn er net aan begonnen: Jan Veulemans, Frank Boutevogel, Walter van den Broeck, Robert Baeken, Bart Meuleman, Karel Sergen, Leen Huet, Koen Peeters, de uit Nigeria afkomstige maar in Turnhout neergestreken Chika Unigwe en nog vele anderen. Op een dag zal iemand een boek over hen schrijven. Mogen schrijven. Moeten schrijven.

Dat maar om te zeggen dat er nog genoeg redenen zijn om te herdenken en te feesten. Vandaag wordt een knaller van een verjaardagsfeest verdergezet. Het is een dubbele verjaardag. De verjaardag van Turnhout Troef: het beleavingsplan van de stad Turnhout dat nu bijna 6 jaar bestaat. Een plan met de ambitie om over de muur van de strikt eigen werkingen te kijken en door samenwerking nieuwe horizonten te verkennen.

Maar ook de verjaardag van 200 jaar Turnhoutse schrijver Renier Snieders. Ik ben bijzonder verheugd dat deze verjaardag, in echte Turnhout Troef-stijl gevierd en ondersteund wordt door heel wat culturele actoren: Taxandria (de geschiedkundige en oudheidkundige kring), het Bezemklokje Heemkundekring Turnhout, het Hofpoorttheater Elckerlijc, het Heilig Graf, TRAM41, het stadsarchief, de bibliotheek, de Warande, de erfgoedcel Noorderkempem en de stadsgidsenvereniging. Het is een knaller van een verjaardag die een maand-en-half lang uitgebreid gevierd wordt met heel wat activiteiten rond de figuur van Renier Snieders! [...]

Ik ben blij dat Renier vandaag ook zelf aanwezig is op zijn feest. Weliswaar virtueel maar wél uitgedost met kroon en ballonnen viert hij *facebook*-gewijs fiks mee, vanuit zijn *randland*, de Kempem, kijkend naar het hartelijk gebeuren rond zijn persoon en zijn literatuur.

Renier Snieders en Turnhout Troef, het ga je goed.

Eric Vos, Cultuurschepen

Het bestuur van Taxandria wil van deze gelegenheid gebruik maken om Eric Vos als Schepen van Cultuur en als Stedelijk Afgevaardigde van onze Kring van harte te bedanken voor de aangename en constructieve samenwerking in de voorbije legislatuur.

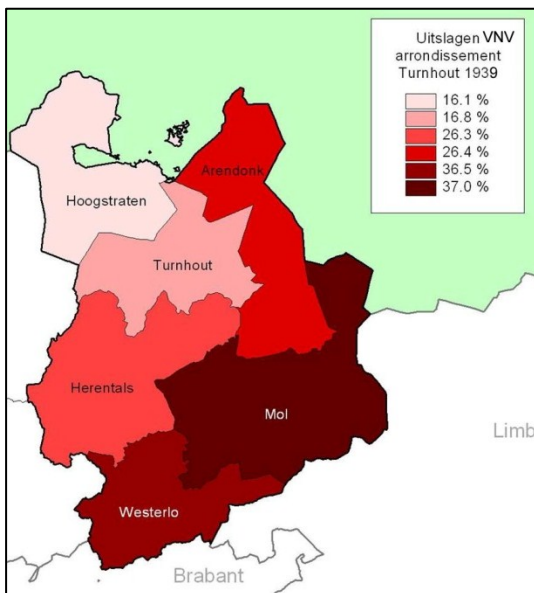
Verslag van de lezing door prof. dr. Bruno De Wever Het VNV in de Kempen in de jaren 1930 en in de Tweede Wereldoorlog

Voor een afgeladen volle zolder van het Taxandriamuseum gaf prof. Bruno De Wever, verbonden aan de vakgroep geschiedenis van de Universiteit Gent, op woensdag 12 december een spreekbeurt over het Vlaams nationalisme in de Kempen tussen 1920 en 1945.

Hij begon met een overzicht van de literatuur die hij gebruikt had.¹

In de jaren '30 haalde het VNV bij de parlementsverkiezingen van 1936 en 1939 in het arrondissement Turnhout hoge percentages, maar toch bleken er regionaal duidelijke verschillen: in Turnhout en Hoogstraten het laagste percentage; in Arendonk en Herentals al meer en in Westerlo en Mol het meeste (tot 37%). Hiermee scoorde het VNV in de Kempen uitstekend: enkel in Ieper, Veurne en Limburg werden dezelfde cijfers

¹ O.a.: Bruno De Wever. *Greep naar de macht. Vlaams-nationalisme en Nieuwe Orde : het VNV 1933-1945*. Tielt, 2001 en de artikels van Gui Van Gorp in *Turnhout groeit van een stad* en het jaarboek van Taxandria.

gehaald. De verklarende factor bij uitstek was de populariteit van Mollenaar en oud-strijder Thomas Debacker en zijn spreekbuis, het weekblad *De Nieuwe Kempen*. Hij was al voor de oorlog actief in de katholieke partij, maar werd in 1921 niet gekozen wegens een te lage plaats op de lijst. Hij was echter ook Vlaamsgezind en antimilitarist, het perfecte profiel

voor een politicus van de in 1919 ontstane Vlaams-nationale Frontpartij met kopstukken als Staf de Clercq en Joris Van Severen. In 1925 startte Debacker met zijn eigen Katholieke Vlaamse Volkspartij, die nauw aanleunde bij de Frontpartij. Op vele plaatsen in Vlaanderen ontstonden trouwens Vlaams-nationale partijtjes.

*Verkiezingsuitslagen VNV
arrondissement Turnhout 1936-1939
(uitslagen voor de Kamer)*

	1936	1939
Kanton Hoogstraten	14,0	16,1
Kanton Turnhout	18,2	16,8
Kanton Herentals	23,9	26,3
Kanton Arendonk	26,3	26,4
Kanton Westerlo	32,4	36,5
Kanton Mol	34,3	37,0

Katholieke Vlaamsche Volkspartij.

KATHOLIEK.

Democraat.

Vlaamschgezind.

Antimilitarist.

Thomas De Backer.

Kempenaars,

Stemt voor Nummer 5

Thomas De Backer, Onderwijzer, Oud-Strijder,
te MOLL.

Gustaaf Waterschoot, Schepene,
te OUD-TURNHOUT.

August Michiels, Landhouwer,
te HERENTHALS.

Jozef Hoes, Handelaar, Oud-Strijder,
te VEERLE.

De lijst Verachtert strijdt niet tegen socialisten, zeker niet tegen liberalen, maar tegen **ONS ALLEEN**, omdat wij als volksjongens eerlijk, katholiek, democraat en Vlaamschgezind willen zijn. Zij gebruiken tegen ons alleen **leugen en laster**, want zij hebben **geen andere wapens** tegen ons.

In 1919 haalde de Frontpartij 5,2% in Vlaanderen, in de Kempen 8,3%. In 1921 was dat 7 % . Het geloof was een moeilijke aangelegenheid en zeker de verhouding met de katholieke partij. Haar voorman, Frans Van Cauwelaert, streefde naar taalkundige gelijkberechtiging in rechten en feiten, met behoud van de Belgische eenheid, maar de taalkundige gelijkheid kwam er niet. Het uitstel van de vernederlandsing van de Gentse universiteit illustreert dit. Het was een ware tijdbom onder België en zorgde in Vlaanderen voor een radicalisering. Dit leidde in 1929 tot de verkiezing van August Borms tot parlementslid, hoewel Borms in de gevangenis van Leuven zat. Die fameuze 'Bormsverkiezing' zorgde voor opschudding in heel het land. In 1929 haalde de KVV 25,3% en was de verkozen Debacker met 1.642 voorkeurstemmen zelfs de populairste politicus van alle Vlaams-nationalisten. Turnhoutenaar Jan Van Mierlo (*foto links*) werd provinciaal senator, maar had een gematigd politiek profiel.

Maar vanaf 1929 geraakten de Vlaams-nationalisten ideologisch meer en meer verdeeld. Figuren als Ward Hermans (*foto links*) en Joris Van Severen geloofden niet meer in de democratische weg om de Vlaamse onafhankelijkheid te realiseren. Vooral Van Severen symboliseerde deze evolutie: met zijn Verdinaso streefde hij vanaf 1931 naar een Dietse volksstaat. René Dillen was de leider van de Turnhoutse afdeling. Na de nederlaag bij de

parlementsverkiezingen van 1932, startten onder leiding van Staf De Clercq besprekingen om te komen tot een eenheidspartij, het VNV. Deze partij startte einde 1932 en kleefde de uitgesproken rechtse, autoritaire ideologie van De Nieuwe Orde aan. Het sloeg aan, want vele lokale partijtjes sloten zich erbij aan.

De KVV en Debacker speelden hierbij een aanzienlijke rol. Van Mierlo trok zich, nadat hij niet herkozen was, terug uit de partij en werd een brugfiguur met de katholieke partij. Debacker volgde in zijn houding tegenover het VNV een ware zigzagkoers.

Enkele citaten uit ***De Nieuwe Kempen***:

26 augustus 1933 over de 'West-Vlaamse' voorstellen voor een Vlaams-nationalistische eenheidspartij: *"Op de keper beschouwd is het bestreden ontwerp in zijn grote trekken niets anders dan een schier niet gewijzigde kopie van Van Severens Dinaso, dat zelf maar een pos-tiche is van het fascisme en het Hitlerianisme."*

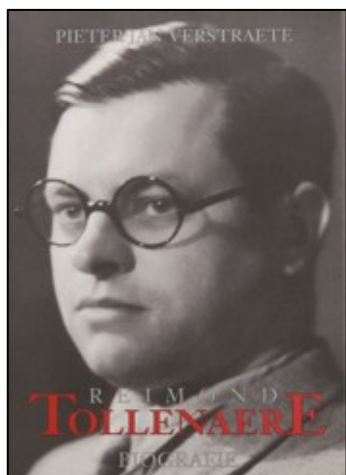
14 oktober 1933 n.a.v. het verschijnen van de stichtingsproclamatie VNV: *'Nieuw in wezen, nieuw naar de geest' 'Staf De Clercq, we hebben uw ordewoord ontvangen! Hier in de Kempen staan we paraat.'*
Aloïs Verwaest

7 & 14 april 1934: *'Nee kameraden!' Het Vlaams-nationalisme 'moet terug naar het gebroken geweer' 'Het kan of mag niet zijn dat wij in Vlaanderen, enige Beweging zouden aankleven waarbij geen mini-mum van volkscontrole zou gewaardborgd blijven.'*
Thomas Debacker

december 1934
'Inschakeling van het arrondissement Turnhout in het VNV'

9 november 1935
'Toch fascisme?' 'De wordingsgeschiedenis van het VNV is een be-stendig remmen geweest vanwege dezen onder de leiders die nog gezond verstand hielden en zin voor werkelijkheid en mogelijkheden, tegenover bokkensprongen en na-aperijen.' Thomas Debacker

Pas in december 1934 kwam hij tot een inschakeling in het VNV, maar in 1935 lag hij er al mee op ramkoers. Ook de samenwerking met en-fant terrible Ward Hermans, politicus in het arrondissement Mechelen, verliep erg moeizaam.

In 1936 waren de Vlaams-nationalisten samen met Rex de grote winnaar van de verkiezingen: de KVV haalde 25,8%, het VNV 16 zetels, de Frontpartij werd weggestemd.

De gematigde Vlaams-nationalisten vormden geen front, integendeel: ze lieten zich opzij zetten door radicale elementen als propagandaleider Reimond Tollenaere (*foto links*). Het VNV evolueerde in duidelijk fascistische richting. Staf De Clercq had al voor de oorlog zeer nauwe banden met de *Abwehr*. In 1939 haalde de KVV, nu volop als deel van het VNV, 27,5% en het VNV haalde nog een zetel meer dan in 1936.

Tijdens de oorlog is er geen specifiek Kempens verhaal meer te vertellen. Het VNV liet zich volop inschakelen in de politiek van de bezetter. Ook werden VNV'ers op alle niveaus benoemd op posten in de administratie. Debacker bijvoorbeeld werd burgemeester van Mol. In 1944 waren de helft van de burgemeesters VNV-ers. Maar concurrerende verenigingen als DeVlag en SS waren fanatieker in hun collaboratie.

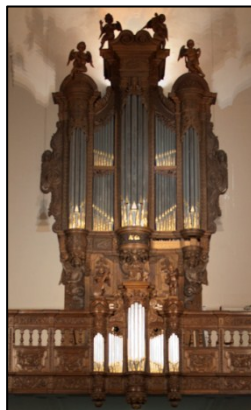
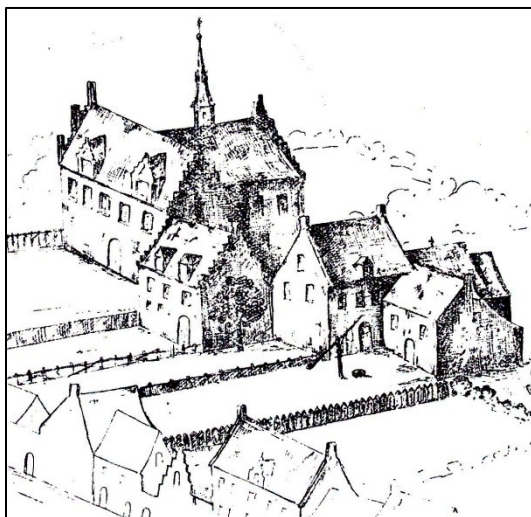

Het einde van de oorlog en de repressie maakten een einde aan het VNV en aan de Vlaams-nationale partijvorming. De Volksunie, het Vlaams Belang en de N-VA zouden later echter weer hoog scoren bij de verkiezingen.

*Sam Van Clemen en
Jef Abbeel*

Even opfrissen: 25, 50, 75, 100, ... jaar geleden

- Uit een lijst van bezittingen uit 1313 blijkt dat de commanderij van de Tempeliers van Ter Braken bij Alphen in het bezit was van een derde van de tienden van heel Turnhout, plus 40 £ uit de tienden van de hertog.
- 675 jaar geleden, in 1338 vond de oprichting van de eerste werkplaatsen voor lijnwaad en tijken plaats.
- De oudst gekende vermelding van een pastorie te Retie dateert van 1363, 650 jaar geleden.
- In 1388: *De mildadige Hertoginne Maria, heeft aan het Hospitaal van Turnhout, door wylen haeren Grootvader den Hertog Joannes den II., gestigt, verscheyde landeryen geschonken.*
- In 1413 bezocht Jan zonder Vrees het kasteel.
- 575 jaar geleden, in 1438 werd de houten galg aan de grens met Vosselaar opgericht.
- In maart 1663 betrekken de zusters van het Heilig Graf het Huis metten Thoren (huidige Taxandriamuseum) (zie afbeelding boven)
- In diezelfde maand, op 18 maart 1663 ontving de Antwerpse priester Sterrebeeck *ingenieur vande schrijnwerkersconste* 53 gulden 14 stuivers als vergoeding voor het ontwerp van de orgelkast in de St.-Pieterkerk.

- Op 30 maart 1688, 325 jaar geleden, overleed Maria van Zimmeren (*portret*), kasteelbewoonster in Turnhout en dochter van Amalia Van Solms. Haar wens om in Turnhout begraven te worden, werd niet ingewilligd.
- 300 jaar geleden, in 1713 werd het eikenhouten koorgestoelte van de Sint-Pieterskerk gebeeldhouwd door Jan Claudius de Cock. In oorsprong stond dit gestoelte in de Augustijnerpriorij van Korsendonk.

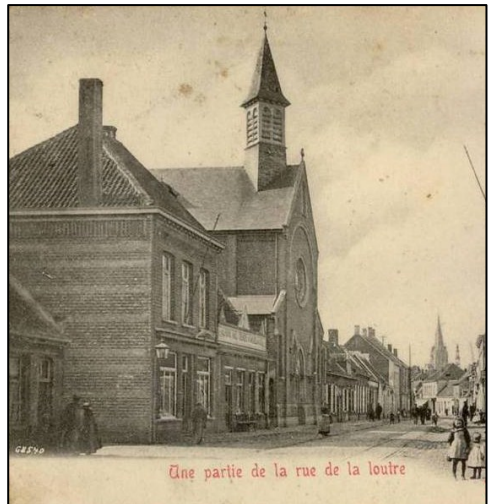

Een uitgebreid artikel over dit gestoelte vindt u in: Taxandria jaarboek 1952, XVIII, Nrs 1-2: R. Peeters, *Het XVIIIde - eeuwse koorgestoelte der St. Pieterskerk te Turnhout. Een gewrocht van Joannes Claudius de Cock anno 1713.*

Foto: Kikirpa, M62806, 1971

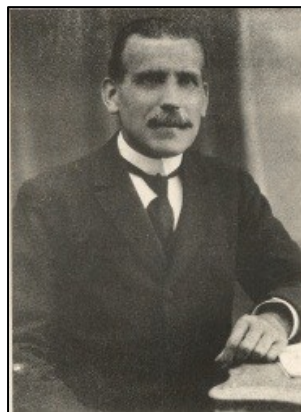
- In 1738, 275 jaar geleden, werd de 'Fransche school' van Filip de Pauw in de Patersstraat opgericht.
- Op 7 februari 1788 werd de Turnhoutse schout onderworpen aan een residentieplicht.
- Op 22 maart 1838, 175 jaar geleden, werd het wapenschild van Turnhout bij (Belgisch) koninklijk besluit goedgekeurd. Het is een combinatie van het oude wapen verenigd met het oude zegel. Kanunnik Jansen relateert het oudste wapenschild van Turnhout (schild in zilver met een zoom van azuur en drie palen van hetzelfde) aan dat van de familie Berthoud, die volgens hem in de 12de eeuw de eerste heren van Turnhout zouden geweest zijn.
- In 1863 vond een fusie van de harmonie van Turnhout met de harmonie St-Cecilia plaats.
- In datzelfde jaar werd gestart met de uitbouw van de nieuwe kaai, een tweede binnenhaven in Turnhout.
- 125 jaar geleden, in 1888 werd de neo-romaanse Clarissenkerk in de Otterstraat ingehuldigd.

- Nog in 1888 organiseerden de Turnhoutse sigarenmakers zich als eersten in een socialistische vakbond.

- Exact 100 jaar geleden, in 1913, waren er 62 abonnees aangesloten op de Turnhoutse telefooncentrale.
- In datzelfde jaar wordt Drukkerij Proost opgericht door Henri Proost (foto). Het bedrijf is jarenlang gespecialiseerd in het drukken van bijbels en gebedenboekjes.

Voor meer bedrijfsgeschiedenis, zie: <http://www.proost.be/geschiedenis.php>

- Nog in 1913 vermeldt het Stadsverslag: *Daar de bevolking meer en meer het nut van de reinigingsdienst beseft, zijn wij verplicht geweest eene derde kar en paard te koopen om den dienst uit te breiden. Daarenboven zijn er nog drie wagentjes aangeschaft om*

de stadswegenis gedurig te zuiveren. De eenige moeilijkheid welke zich voordoet, is van eene geschikte plaats te vinden om de stadsvuilnis te storten.

- In 1938 maakt architect Jos Ritzen (Heerlen 1896 - Wilrijk 1961, zie portret) een plan van het stadspark.

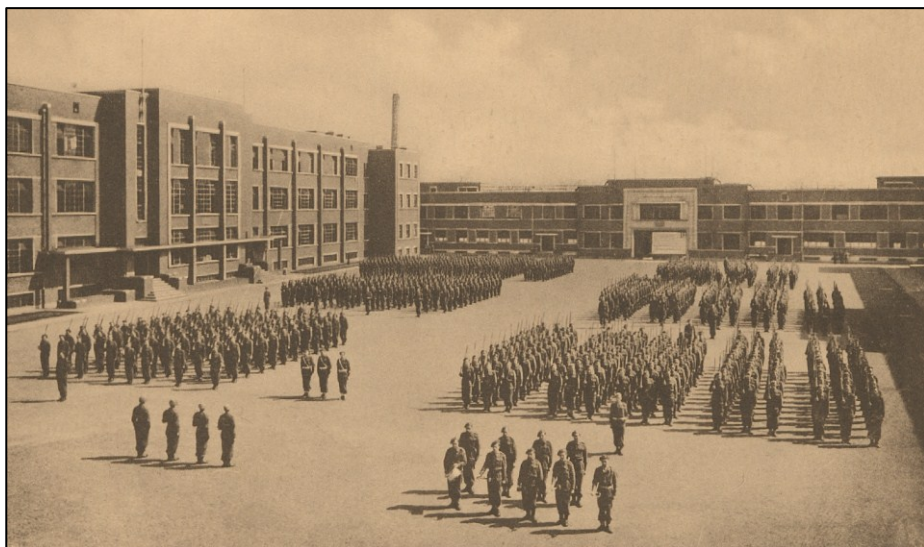

- 75 jaar geleden, op 11 maart 1938 werd door Henri Denis, minister van landsverdediging de eerste steen van kazerne 'Majoor Blairon' gelegd.

De gebouwen in nieuwe zakelijkheid werden opgetrokken rond een centraal paradeplein.

Het 8ste Linieregiment nam begin 1939 haar intrek in de kazerne. Later kreeg het gebouw nationale bekendheid als het Opleidingscentrum nr.3 .

Meer info op: <http://www.tvvl.be/KAZERNE.html>

- 50 jaar geleden, in 1963 opende het Chinees restaurant 'Tai Tong' op de hoek van de Grote Markt en de Herentalsstraat in Turnhout. Het was niet alleen het eerste Chinees restaurant in gans de Kempen, maar voor het merendeel van de mensen ook de eerste Chinees die men in levende lijve ontmoette...

- Nog in 1963 werd het Wielewaalmuseum aan de Graatakker geopend.
- 25 jaar geleden, in 1988, draaide de *Admi-Contactzuil* onder de luifel van het stadhuis voor het eerste jaar op proef.
- In datzelfde jaar werd vzw Aktuwa opgericht in functie van de podiumprogrammering in de Warande.
- Op 20 maart 1988 werden in het zuiden van Turnhout bijna 120 jonge bomen geplant langs de Kleine Reesdijk.

Bert Hendrickx met dank aan Willy Van Sprengel

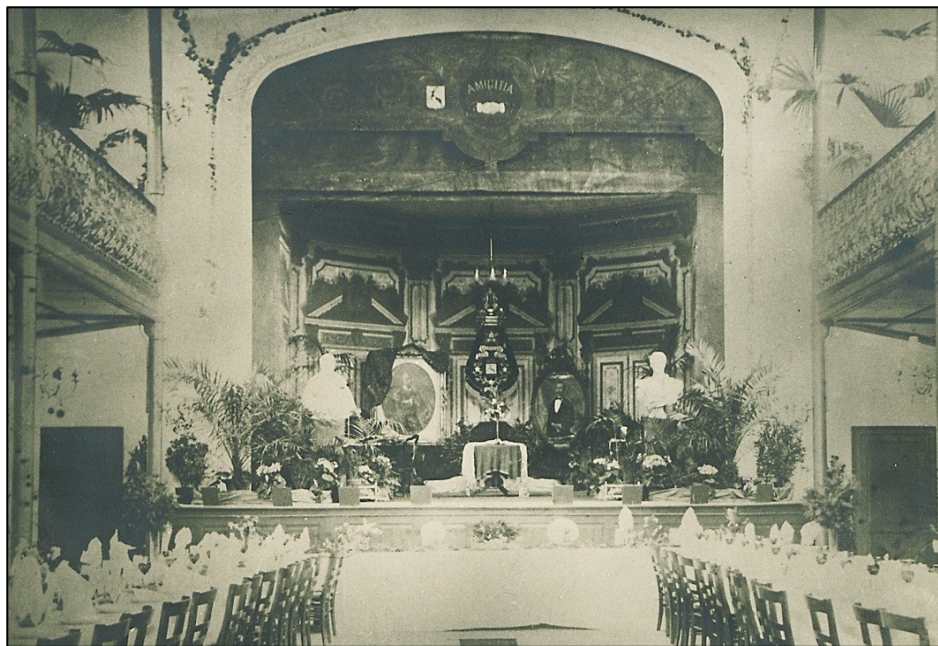
100 jaar Feestzaal Amicitia en theatercafé

In 1912 zochten de leden van de vooraanstaande katholieke Kring Amicitia een vaste ontmoetingsplaats. Na enkele omzwervingen verwierf de club 'Hotel de l'Empereur' op de Turnhoutse Grote Markt nr. 34 dat men omdoopte tot 'Hotel Amicitia'.

Honderd jaar geleden, in 1913, werd achter de *Amicitia* een feest- en theaterzaal gebouwd. Deze zaal is toegankelijk via een steeg links van het Kursaal.

Ingenieur-architect A. Vander Heyden tekende de plannen in opdracht van deze katholieke herenclub.

In de *Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed* lezen we over de zaal: “Volledig onderkelderd, in oorsprong rechthoekig gebouw van 12 op 26 m, achteraan met licht versmallende uitbouw met toneeltoren; het haakse aanbouwsel vooraan is recent. De bestaande toestand komt niet helemaal overeen met de plannen ingediend door Vander Heyden in 1913: het volume achter de scène, de doorgang op de gelijkvloerse verdieping en de tussenverdieping komen er niet op voor, wat wijst op latere ingrepen. Vrijstaande kopgevel van drie trav., langsgevels van elf trav. met souterrain en hoge bovenverd. onder zadeldak. Ontworpen als gietijzeren skeletbouw met bakstenen lijst- en puntgevels. “

In diezelfde inventaris staat nog: “éénbeukige toneelzaal overspannen door vijf opengewerkte, metalen spanten op ranke gietijzeren zuiltjes met Corintisch kapiteel en pijlers, die tevens de omlopende galerij ondersteunen; deze laatste wordt afgeschermd door een buikige gietijzeren leuning met florale motieven: vormgeving en constructie van het gietijzeren skelet, *vermoedelijk* afkomstig van een Brussels tentoonstellingspaviljoen, zijn ouder dan de opbouw van de zaal. Bepleisterde en beschilderde wanden en gebogen plafond.”

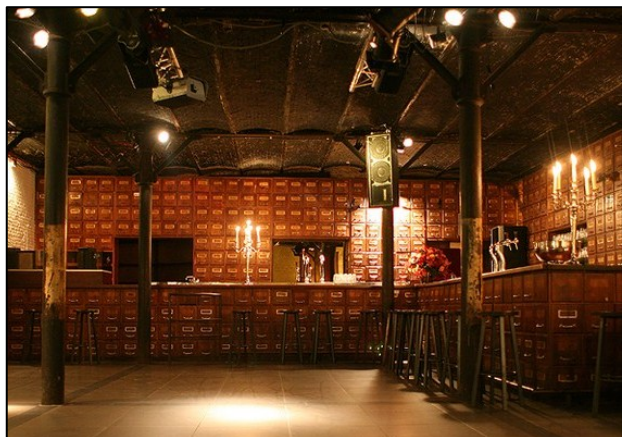
De feestzaal staat links op de foto (vooraan het dakgebinte van het ontmantelde zwembad Kursaal)

Volgens het archief van Amicitia (dat zich nu in het Turnhoutse stadsarchief bevindt) kochten René Caron en Alphonse Verwaest een uit Brussel afkomstig ijzeren geraamte, toneeltoestellen en versieringen voor de feestzaal.

Naast Amicitia-activiteiten en toneelvoorstellingen vonden er in de jaren 1960 ook culturele activiteiten en bals van Studentenclub Torenhout plaats.

De spectaculaire brand van de Amicitia in 1971 en de daaropvolgende verkoop in 1976 luidde het langzame verval van de theaterzaal in.

De laatste 20 jaar is vooral het stemmige café op de beneden-verdieping bekend. Dit "Theater 1900" was/is de ideale locatie voor feesten, fuiven, filmopnames, (jazz)optredens ...

Intussen is de zaal beschermd en werd in juni 2006 officieel de vzw *Het Theater*

opgericht voor de noodzakelijke restauratie van de zwaar vervallen theaterzaal. En toen werd het stil...

Door het stadsvernieuwingsproject Turnova en de afbraak van het Kursaal zal dit theater in de nabije toekomst deel uitmaken van de *passage* tussen de Grote Markt en de nieuw aan te leggen *Turnova-Plaza*. Hopelijk zorgt dit project ervoor dat investeerders voldoende toekomstmogelijkheden zien voor deze unieke ruimte.

Foto: Piet Vanherle i.materialise.com

Wie interesse mocht hebben in dit stukje Turnhoutse geschiedenis. Het pand staat al enkele jaren te koop voor € 700.000 bij www.stefproost.be

Bert Hendrickx

Uitzonderlijke schenking aan én door Taxandria

Op 9 januari mocht onze Kring van een Taxandrialid een merkwaardige schenking ontvangen: een groot portret met beschilderde eikenhouten kader van Jérôme Wanty, oorlogsslachtoffer van de Eerste Wereldoorlog.

Dit schilderij was oorspronkelijk eigendom van de Kring Amicitia. Na de recente schenking aan de familie, zocht men een veilige en zinvolle bestemming voor dit waardevolle oorlogserfgoed.

Taxandria ging graag in op het aanbod. Om dit portret op de best mogelijke wijze te bewaren en binnen een jaar voor een breed publiek te kunnen tonen, heeft Taxandria het op haar beurt geschonken aan het Taxandria-museum (TRAM41).

De geportretteerde is Jérôme Wanty. Hij werd geboren in Lobbes (bij Charleroi) op 31 mei 1868. Hij zou naar Turnhout gekomen zijn om Nederlands te leren. Wanty zou aannemer / architect geweest zijn, met vestiging aan de brug van de Vaart in Ravels.

Volgens Sam Van Clemen in zijn boek 'Turnhout in de Eerste Wereldoorlog', werd Jérôme Wanty op 3 september 1916 door de Duitsers opgepakt. Hij werd verdacht van aanwerving voor het Belgische leger, spionage en verspreiding van soldatenbrieven. Op 25 november 1916 werd hij hiervoor door een Duitse rechtbank te Brussel ter dood veroordeeld. Wanty stierf echter op 8 februari 1917 in een ziekenhuis te Evere vooraleer deze straf kon worden uitgevoerd.

Op 17 februari 1917 werd voor hem een lijkdienst gehouden in de Heilig-Hartkerk. Hij wordt vermeld als Turnhouts burgerlijk slachtoffer.

Bert Hendrickx

Archief in de kijker: kunstschilder Emile Wauters

In oktober 2012 werd het archief van kunstschilder Emile Wauters (1899-1987) door archivaris Bart Sas en Frans van Wees geïnventariseerd. Het archief werd in of na 1983 aan het Taxandriamuseum geschonken waar het sindsdien in het museumdepot lag. In 2012 werden de 17 archiefdozen overgebracht naar het Stadsarchief Turnhout.

Emile Wauters werd geboren te Turnhout op 8 december 1899 als zoon van Henricus Emilius Theophilus Wauters en Maria Joanna Laurentia Berré. Hij volgde zijn opleiding aan de Rijksmiddelbare School en aan de Academie voor Schone Kunsten van Turnhout en Antwerpen. In 1930 verhuisde Emile naar

Antwerpen (Kiel) waar hij voorzitter werd van de kunstkringen "Klimop" (1928) en "Eigen Kunst" (1933). Voor den brode werkte hij als politieagent. Hij schilderde honderden schilderijen met Kempense landschappen uit de provincies Antwerpen (Kalmthout, Oud-Turnhout, ...) en Limburg (Zussen en Zonhoven): boerderijen, heide, dennenbossen, vennen. *De schilder vindt het spijtig dat zoveel natuurschoonheid verloren gaat en onvermoeibaar wil hij alle mooie hoekjes en typische huisjes op doek vastleggen* was er te lezen in het Handelsblad (7 december 1960).

Wauters stelde een eerste keer tentoon in Antwerpen in 1930. In 1934 volgde een tentoonstelling in de tekenacademie in Turnhout. Uitermate interessant is zijn verzameling van zwart-wit foto's van al zijn werken. Hij schonk een aantal van zijn werken aan de Stad Turnhout en aan het Taxandriamuseum.

De inventaris is te raadplegen op: <http://www.stadsarchiefturnhout.be/nl/840/content/869/stedelijke-en-prive-archieven.html>

Tekst gebaseerd op 'Algemene beschrijving' van de inventaris

De band tussen Emile Wauters en Taxandria was intens. In het archief van deze kunstschilder bevindt zich heel wat correspondentie met toenmalig Taxandriavorzitter en archivaris J.E. Jansen. In het Taxandria-archief bevinden zich ook enkele brieven van Wauters.

In een brief van 20 september 1936 *aan den Heer Claes Secretaris Taxandria te Turnhout* schrijft hij:

Getrouw aan mijn belofte gedaan aan den Heer genegen Secretaris van Taxandria, den Heer Stevens neem ik de eerbiedige vrijheid Ued te melden dat mits eene kleine tegemoetkoming op financieel gebied ik bereid ben het Turnhoutse Museum [= Taxandriamuseum] te helpen. Spijtig ben ik niet bij machte al de werken te schenken dewelke ik in mijn geboortestad Turnhout heb op het doek gebracht en dewelke ik nochtans volgaarne zag geplaatst in het museum van mijn geboortegrond. [...] In afwachting Heer Secretaris Zoo biedt ik Ued mijne blijken van Hoogachting en Waardering.

Taxandria is blijkbaar niet ingegaan op dit aanbod. Een brief van 23 april 1939 legt uit waarom:

Antwerpen 18 April 1939

Heeren Raadsheer van Taxandria Turnhout

Mijne Heeren,

Ik heb besloten enkele mijner werken dewelke
de beeltenis weergeven van oude kerk en mijner
dierbare geboortestad Turnhout aan het
Museum Taxandria te schenken.

Ik verzoek dat die werken niet zouden worden
verpreid en ik druk de hoop uit dat mijne
wenschen zal vervuld blijven.

Met dank en hoogachting

Wauters Emile
(Kunstschiedler)

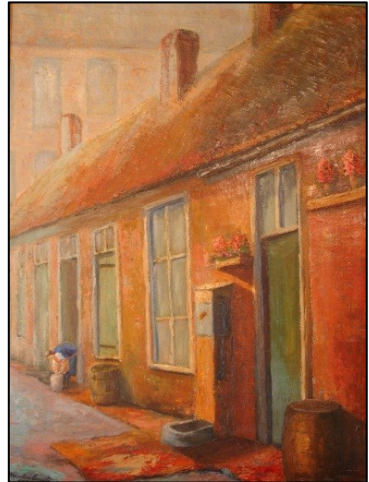
Marthastraat 15 Antwerpen

Op 12 april 1940 stuurt Emile Wauters nog een brief naar Taxandria, deze keer gericht aan kanunnik Jansen, waarin hij aangeeft dat het schilderij *Het Papenstraatje* ook aan het Taxandriamuseum zal geschonken worden. Archief Taxandria 28.038 (in bewaargeving in het Turnhoutse stadsarchief)

Zodoende kwamen o.a. volgende kunstwerken in het bezit van het Taxandriamuseum:

- Het Papenstraatje (olieverf op doek, 1935) met een voorstelling van het Papenstraatje, de huidige Frans Baron Du Fourstraat. (zie afbeelding linksboven)
- Het Kasteelstraatje met afspanning 'Het Hondskot' (olieverf op doek, 1936) stelt een oud café aan het Kasteelstraatje voor. (afbeelding rechtsboven)
- De Treeske Keuppenspoort in de Patersstraat (olieverf op doek, 1937). Een etiket op de achterzijde geeft aan: *oud achterbuurtje, Paterstraat Turnhout*. (afbeelding linksonder)

- Steegje in de Patersstraat met regentonnen en een pomp (olieverf op doek, 1936) (afbeelding rechtsonder)

Wauters stond sterk onder invloed van de Lieremanschilders zoals Albert Sohie en Eugène Surinx. Naast Kempische landschappen schilderde hij ook vele Turnhoutse stadsgezichten, zoals hierboven weergegeven.

Antwerpen, den 14 Mei 1949

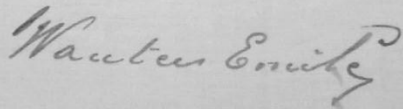
Aan de Beheerraad van Taxandria
te Turnhout.

Zeer Geachte Heren,

Diep getroffen door het onherstelbaar verlies,
hetwelk het Museum Taxandria komt te treffen, in den persoon
van den Zeer ~~Berwaarde~~ Heer Kanunnik Archievaris Jansen,
bied ik U mijn ~~oprechte~~ deelneming aan.

Getrouw aan mijn gegeven woord zal ik Uwe instel-
ling steeds blijven gedenken ter wille van den ~~Berwaarde~~
Heer afgestorvene.

Met hoogachting en waardering.

WUTERS, Emile
Kempisch Kunstschilder
Marathonstraat 15
Antwerpen(Kiel).

Bert Hendrickx
Met dank aan Marie-Paule Peeters

Archief in de kijker

De eerste stap naar een digitale leeszaal voor het Stadsarchief is gezet.

Sinds het najaar van 2012 vindt u op onderstaande website onder "digitale bronnen" scans van de gedrukte **Stadsverslagen** uit de wetenschappelijke bibliotheek Taxandria:

<http://www.stadsarchiefturnhout.be/nl/1803/content/2618/digitale-bronnen.html>

De jaarlijkse "stadsverslagen" bevatten vanaf 1845 heel wat historische informatie over Turnhout. Zo vindt u er statistieken over de bevolking, stadsfinanciën, "misdaden", ... en beschrijvingen van grote werken, de onderwijsinstellingen, "rampen en ongelukken", de toestand van landbouw, handel en nijverheid.

Het is de bedoeling om in de toekomst de digitale leeszaal uit te breiden met andere bronnen, bv. de notariaatsarchieven die momenteel door Adri Wouters ijverig worden gedigitaliseerd.

In januari inventariseerde stadsarchivaris Bart Sas nog een interessant archief: **Stukken betreffende de organisatie en de medeorganisatie van de verkiezingen, 1801-2012**

Dit archief bevat kiezerslijsten, dossiers inzake de organisatie van de gemeenteraadsverkiezingen maar ook heel wat interessant verkiezingsdrukwerk dat werd verzameld of werd geschonken. Het oudste drukwerk dateert van 1842.

Mocht iemand van u nog oud verkiezingsdrukwerk hebben met een link naar Turnhout, dan mag u dat uiteraard altijd schenken! Het stadsarchief voegt dat dan toe aan de inventaris:

http://stadsarchiefturnhout.turnhout.preview.anaxis.be/uploads/www.stadsarchiefturnhout.be/downloads/Inventaris_verkiezingen.pdf

Nieuwsbrief Taxandria 1, 2013

Archief in de kijker

Tijdens de feestdagen kreeg het Stadsarchief een mooi geschenk in bewaring van Christian De Vel, Filip Van Damme en Jef Van den Berghe: het afgesloten archief van de Broederschap van Onze-Lieve-Vrouw van de Heilige Rozenkrans.

Het archief omvat vier registers met verslagen en rekeningen van het broederschap, die teruggaan tot 1639. De medewerkers van het Stadsarchief zijn momenteel druk bezig om de schenking te inventariseren. Nadien kunnen bezoekers de documenten inkijken en bestuderen in de leeszaal.

Cursusreeks over archief- en documentatiebeheer

Heemkunde Vlaanderen, Erfgoedcel Noorderkempen en TRAM41 richten een cursus in voor iedereen met een collectie lokaal erfgoed (lokale musea, lokale documentatiecentra, heemkringen of andere erfgoedverenigingen, particulieren met erfgoedcollecties, ...).

De cursussen zullen plaatsvinden van 18.30u tot 21.30u in Stadsarchief Turnhout, Grote Markt 1, Turnhout op 21 en 28 februari, 7, 14, 21 en 28 maart 2013

Meer info op: <http://www.erfgoedcelnoorderkempen.be/>

Een V2-bom valt op 16 maart 1945 in Turnhout

Op 16 maart 1945, om 6:44hr, lanceerde een A4/V2 Aggregate-4 / Vergeltungswaffe-2 (*Aggregaat- 4 / Vergeldigswapen-2*) door het mobiele Art. Reg. 3./901 van Gruppe Süd van de SS Division zur Besonderen Verwendung (*Artillerie Regiment 3./901, vroeger Batterie 3./836 genoemd, van Groep Zuid van de SS Divisie voor bijzondere toepassingen*) vanaf site 605 Gehlert (DE) in de buurt van Hachenburg uit Westerwald (DE). Deze V2 bom was ingesteld om op Antwerpen te ontploffen. Ze kwam echter rond 6:50hr in het zuidwesten van Turnhout neer, zonder slachtoffers te maken. Alle V2 bommen die vanuit Hachenburg op Antwerpen gericht werden, volgden geluidloos een ballistisch traject langs het westen van Turnhout. Waarschijnlijk was een defect of een foutieve instelling de reden waarom deze bom te vroeg was neergevallen.

In Peenemünde (DE) werd door de SS de V2 ontwikkeld. Op 2 september 1944 trachtte de Batterie 444 vanuit Euskirchen (DE) naar het eerste doel, Parijs (FR), een V2 te lanceren. De batterij verplaatste naar St. Vith (BE), maar de A4/V2 onstak niet. De Batterie 444 werd door partizanen aangevallen en verplaatste naar het dorp Petites Tailles (BE) tussen Baraque de Fraiture en Houffalize. Op 8 september lanceerde Batterie 444 om 8:40hr opnieuw een V2 naar Parijs, maar deze ontplofte heel hoog in de lucht. Om 11:15hr werd een tweede V2 gelanceerd en ontplofte in het zuidoosten van Parijs. Zes mensen werden erdoor gedood en 36 raakten gewond. Dezelfde dag in de namiddag lanceerde Batterie 2./485 een V2 vanuit Wassenaar (NL), de eerste, naar Londen (GB).

Vanaf 8 september 1944 werden V2 bommen dagelijks gelanceerd. De belangrijkste doelen waren Londen en Antwerpen. Gedurende de oorlog werden 3172 A4/V2 bommen gelanceerd door mobiele eenheden. Hiervan werden er 1610, op Antwerpen gericht. Enkele V2 bommen werden ook gelanceerd naar doelen in België (Luik, Hasselt, Doornik, Bergen en Diest). Naar Londen werden er 1358 gelanceerd en enkele

naar Norwich/Ipswich in Engeland. Ook enkele doelen werden naar Rijsel, Parijs, Tourcoing, Arras en Cambrai (FR), Maastricht (NL) en ook naar Remagen (DE) gelanceerd.

In de haven van Antwerpen vielen er 152 V2's waarvoor 131 dokwerkers gedood werden. Het grootste aantal slachtoffers viel op 16 december 1944, op de dag dat het Ardennenoffensief begon, door de A4/V2 bom die om 15:17hr van site 400 uit Hellenendoorn, Overijssel(NL) door Batterie SS Werfer 500 van Gruppe Nord gelanceerd werd. Deze bom

viel in Antwerpen op de cinema zaal REX (Keizerlei), gedurende een voorstelling. 567 werden mensen gedood en er waren 291 gewonden. Veel van de doden en gekwetsten waren Amerikaanse, Engelse en Canadese militairen. Ook werden er nog 11 andere huizen vernietigd.

Op 28 maart 1945 werden de V2 eenheden naar Fallingbomstel in de buurt van Hannover (DE) verplaatst. Onder *FM (Field Marshal) Bernard Montgomery* startten de geallieerden de operaties Plunder en Varsity om rond Wesel (DE) de Rijn trachtten over te steken. Batterie 2./485 lanceerde om 8:49hr vanaf site 117 uit Burgsteinfurt, Münsterland (DE) de laatste V2 die op Antwerpen gericht was. Deze bom viel op 18 km ten noordoosten van Antwerpen in het district Ossendrecht (NL). Op 1 april 1945 had de laatste Batterie 3./485 (Artillerie Regiment 3./902) zijn twee laatste V2 bommen vanuit de site Den Haag afgevuurd. De Batterie werd teruggetrokken naar Fallingbomstel. Het

materiaal werd zoveel mogelijk vernietigd. Van de laatste dagen van de oorlog zijn de verslagen van de eenheden niet meer bij gehouden. Men kan niet nagaan waar en wanneer er na 28 maart nog V2 bommen werden afgevuurd.

Volgens het boek "Turnhout tijdens de Tweede Wereldoorlog" van Harry de Kok en Sam Van Clemen zou op 23 februari 1945 en op 30 maart 1945 een V2 neergevallen zijn bij Filipkensvijver, zonder slachtoffers te maken. De eenheden welke V2 bommen lanceerden op 23 februari waren bekend. De bommen waren alle, op twee na, neergekomen in Engeland. Eén bom kwam van Dalfen (NL) en viel in Esbeek, Noord-Brabant (NL) neer en één uit Den Haag week af en viel in de buurt van Amiens (FR). Vermoedelijk was het rapport van Turnhout foutief en ging het over een V1 in plaats van over een V2. Vermits de Batterie 3./485 op 30 maart als enige eenheid nog bommen was blijven lanceren vanuit Den Haag (NL), zou de bom, als het een V2 zou zijn die in de Flipkensvijver ontplofte, ook door een foutieve afstelling of defect door deze eenheid gelanceerd zijn geworden.

Vanaf het einde van 1942 waren de Duitsers ook begonnen om betonnen bunkers te bouwen om later V2's naar Engeland te lanceren. Deze ondergrondse installaties moesten ook dienen om er de bommen te assembleren en te testen. Met duizenden werklui begon men in Watte (FR) bij Éperleques, in Wizernes (FR) bij Saint-Omer, beide in Pas-de-Calais, en in Sottevast (FR), ten zuiden van Cherbourg in Normandië, de bunkers te bouwen. Reeds vanaf 27 augustus 1943 werden deze bunkers regelmatig, eerst door de USAAF en later door de Royal Air Force, gebombardeerd. Door deze bombardementen konden de bunkers nooit gebruikt worden voor het afvuren van V2's. De mobiele V2 sites werden echter wel gebruikt omdat ze bijna niet te zien waren door de vliegtuigen.

Bijkomende informatie:

Ook op 16 maart 1945 werd in Turnhout rond 10 u. een Fieseler V1 Fi 103 (Vergeldingswapen -1) door luchtafweer neergehaald. Op ongelukkige wijze kwam ze op twee huizen in de Kastelein neer. Door deze bom werden negen mensen gedood (zeven kinderen en twee volwassenen) en twee zwaar gekwetst. Deze bom werd vanuit Twente (NL) afgevuurd.

Emiel Peeters schrijft in zijn artikel "De Tweede Wereldoorlog 40-45 Gebeurtenissen in Gierle", verschenen in het jaarboek 1999 van de *Nieuwsbrief Taxandria* 1, 2013

Heemkundige kring vzw Lille “Norbert de Vrijter”, dat er twee V2 bommen in Gierle zijn neergevallen. Eén bom zou op het einde van 1944 in het centrum van Gierle gevallen zijn op het schoolblok met schade aan omliggende woningen en de kerk. Er was ook een gewonde door glashade. De tweede bom kwam in het begin van 1945 in Brulens neer en had een grote krater geslagen. Ik heb kunnen vinden dat deze bom op 26 februari om 08:54 hr. door Batterie 2./485 vanuit Burgsteinfurst site 163, gelegen te Heek in het Oerscherwald (DE) aan de Nederlandse grens, gelanceerd was. Over de bom van 1944 heb ik geen gegevens kunnen vinden. Van sommige lanceringen kan de batterij de impact van de gevuurde V2 niet met zekerheid kennen. Zonder datum is het me onmogelijk te vinden welke batterij deze bom afvuurde.

De Royal Air Force was in 1943 bezorgd over het feit dat de V1 en V2 bommen Londen zouden kunnen bombarderen. In de nacht van 17 op 18 augustus 1943 werden het testgebied van Peenemünde met een vloot van 596 viermotorige bommenwerpers (324 Lancasters, 218 Halifaxes en 54 Sterlings) door 1.800 ton bommen gebombardeerd. Door deze aanval werden 180 Duitsers en 500 à 600 buitenlandse werklui, meestal Polen, gedood. Bij deze aanval gingen er 23 Lancasters, 15 Halifaxes en 2 Sterlings verloren en het werk op Peenemünde lag er enkele maanden stil. In de buurt van het concentratiekamp Buchenwald, op de Ettenberg bij Weimar (DE), werd daarom onder de grond de werkplaatsen “*Mittelwerk Dora*” door de SS gebouwd. Hier werden door 60.000 gevangenen, in onmenselijke toestand, de V2 raketten geproduceerd.

Op 18 juli 1944 werden het testgebied Peenemünde door de USAAF met 377 B-17 Vliegende forten, samen met 297 P-38 Lightnings en P-51 Mustangs, gebombardeerd. Teststand P-VII werd zwaar beschadigd. Op 4 augustus werd Peenemünde weer door de USAAF met 221 B-17 bommenwerpers samen met 223 P-51 Mustangs gebombardeerd en beschoten waardoor een grote loods, burelen en een laboratorium beschadigd werden en 10 personen werden gedood. De teststand P-XI naast *Werke Süd* was volledig vernield en daar werden 50 mensen gedood. Drie weken later op 25 augustus vallen 376 B-17 Amerikaanse bommenwerpers, samen met 171 P-47 Thunderbolts en P-51 Mustangs, Peenemünde aan waardoor de teststand P-VII voor 6 weken onbruikbaar werd.

Jozef Van Troy, Cdt v/h Vlw. Ing. b.d.

Teerfeest van de gilde te Minderhout, een getuigenis

In januari houden vele gilden en maatschappijen hun jaarlijkse teerfeest. De Sint-Jorisgilde van Minderhout teert een eerste maal in het jaar omstreeks Verloren Maandag. De duur is sinds mensenheugenis drie dagen.

Teerfeest op zaterdag

Verloren maandag betekent voor de werkende leden, die aangesloten zijn bij de Sint-Jorisgilde van Minderhout, het drukste weekend van gans het jaar. Het jaarlijks "Groot Teerfeest" wil niemand missen.

Dit kent op zaterdagavond, zo dicht mogelijk bij Verloren Maandag, een aanvang. Tijdig verzamelen er een 50-tal gildebroeders in het lokaal. Wanneer de hoofdman een teken geeft, trommelt de roffelaar. Dit is het teken om twee aan twee, in vol ornaat, met het vaandel en trommelaar voorop op te stappen naar de dichtbij gelegen parochiekerk. Bij het binnenkomen van de kerk lijkt het wel of de roffelaar nog harder op de trom slaat. De gildebroeders nemen plaats op de voorbehouden plaatsen, steeds in de middenbeuk aan de linkerkant in de kerk.

bron: archief Minderhout

Na de, enigszins aangepaste, misviering verlaten de gildebroeders de kerk en stappen weer twee aan twee terug naar het lokaal. Tijd om de dorstige kelen te smeren. Enige tijd later neemt de voorzitter van de vzw het woord en start de vergadering. Na dit officiële gedeelte liggen de speelkaarten al klaar. Sommigen spelen het kaartspel 'jokken', an-

deren wagen zich aan een 'kruisjas' kaartspel. De meesten genieten aan de toog.

Steevast is het na 24 uur dat het lokaal gesloten wordt. Morgen is het zondag en als zevende dag van de week, rustdag.

Maandag

Goed uitgerust komen de gildebroeders op maandagmiddag naar het lokaal. Velen nemen hiervoor twee of drie dagen vakantie. De meeste gildebroeders worden gebracht. Ook de vrouwen kennen de kracht van het 'Groot Teerfeest' en houden de auto liever thuis. Vele gildeleden kennen onderstaande gezegde en zetten -soms- tijdens het 'Groot Teerfeest' dit in praktijk:

Drink ic wijn soo bederf ic, Drink ic water soo sterf ic

Nochtans is het beter wijn gedronken en bedorve

Dan water gedroncke en gestorve

Eerst wordt er met worstenbroden een *bodem in ieders maag* gelegd. Daarna wordt er 'verbroederd' en gekaart tot omstreeks 18.00 uur. Even naar huis om zich op te frissen waarna het teerfeest verder wordt gezet.

Tweemaal in zes jaar wordt er in de namiddag van deze regel afgeweken. Als de koning halfweg zijn termijn van zes jaar is, laat hij zich thuis *uithalen*. Jenever en borrelhapjes mogen niet ontbreken voor de 70-tal gildebroeders en een enkele gildezuster. Een tweede maal is het de beurt aan de hoofdman om, halfweg zijn termijn, de living om te bouwen om, op dezelfde basis, de gildeleden te ontvangen.

De teeravond begint met een maaltijd waarna hoofdman en later de koning hun jaarverslag voorlezen. Daarna wordt de dans ingezet. In de loop van de avond worden de nieuwe leden aangenomen, dus *gestoeld*. Hierna zijn ze officieel lid van de gilde.

Gestoeld? Jazeker, gestoeld! Na een 'jaar op proef' leggen de nieuwe leden de gilde eed af in handen van de hoofdman.

"Ik zweer trouw te zijn aan de gilde, de Caerte in al zijn artikelen te onderhouden, de eer en de vroomheid ervan na te streven en te belevén, De goede werking van de gilde te bevorderen, De hoofdman, de koning, de dekens en het bestuur gehoorzaam te zijn in alles wat ze mij, uit kracht van hun functie voorhouden en alles te doen wat een goed en getrouw schutter als plicht heeft Zo helpe mij God en onze patroon Sint-Joris".

Wanneer deze plechtigheid voorbij is, vormen alle gildebroeders en gildezusters een kring rondom hen. Al zingend en dansend rond de nieuwe leden komen de gildebroeders in beweging. Wanneer de nieuwe leden, midden in de cirkel, ieder op een stoel neergezet worden, is het tijd voor de sterksten onder de gildebroeders om de nieuwe leden tot (bijna) tegen het plafond omhoog te heffen. Na een derde maal op en neer worden de nieuwelingen terug op de aarde gezet en zijn zij aanvaard als nieuw lid van de gilde. Tijd dus om te trakteren! De nieuweling gildebroeder heeft een fles jenever (en een tweede of een derde) in zijn hand met daarbij een borrelglas. Hij trakteert de mannen elk op een borrel jenever. Ieder drinkt dus uit dezelfde borrel, dit telkens in één teug leeg. Van de nieuweling-gildezuster ontvangen de vrouwen een koekje als teken van welkom. Als alle plichtplegingen voorbij zijn kan iedereen zich verder amuseren op de tonen van de muziek tot 's morgens vroeg.

Dinsdag

De dag daarna, omstreeks 13.00 uur, komen de gildebroeders terug bijeen in het lokaal voor het eten van worstenbroden. Eén onder hen ontbreekt: de nieuwe 'deken' die de gildebroeders omstreeks 15.00 uur bij hem thuis zal ontvangen. Hij laat zich immers 'uithalen'. De ca. 25 mannen zal hij naar goeddunken ontvangen al staat er wel beschreven dat er (minstens) zes stoopjes jenever moeten aangeboden worden. De verdere ontvangst bestaat uit boterhammen met kaas en kop en wat borrelhapjes als naar gewoonte. De boeken kaarten hebben de gildebroeders zelf wel op zak.

Om 17.30 uur wordt de nieuwe deken in een kring geplaatst en wordt hem door de hoofdman de sjerp van deken omgehangen. Dit is het uiterlijke kenteken van zijn waardigheid. Wanneer deze plichtpleging nog maar amper voorbij is verheft voorzanger Frans zijn stem. Allerlei liederen worden gezongen ter ere van de nieuwe deken. Steeds een geestige bezigheid als je zelf onverwacht een strofe moet voorzingen en er geen tekst meer beschikbaar is. Het is zo een half uur later wanneer de gildebroeders terug naar het lokaal keren om de laat-

ste worstenbroden te gaan nuttigen. Bij het buitenkomen van het huis van de deken komen sommigen 'de man met de hamer' tegen. De jenever loopt zoet naar binnen maar als je dan vanuit een warm huis de koude buitenlucht instapt, blijven de gevolgen bij sommigen niet uit.

Terug in het lokaal gekomen worden de laatste worstenbroden gegeten en de laatste pintjes bier gedronken. Het nachtelijke uur is dan weer snel gevorderd.

Nieuwe deken

In de Sint-Jorisgilde van Minderhout zijn er vier dekenen in het bestuur. Elk jaar komt er een nieuwe deken bij, de vierde deken wordt dan bedankt voor zijn diensten. Nieuwe deken wordt je volgens intrede in de gilde. Zijn voornaamste taak is dat alle leden op de hoogte blijven van de activiteiten. Niet iedereen heeft internet en e-mail, dus moet hij telkenmale ook nog op pad met de overige uitnodigingen. Bovendien staan alle vier de dekenen, de hoofdman en koning bij in het uitoefenen van hun taken. Het is dus zeker niet alleen maar een 'eretitel'.

Op woensdag is het opvallend stil in Minderhout...

In januari 2013 werd Louis Janssens als nieuwe deken aangesteld.

Frans Snijders

Nacht van de geschiedenis op dinsdag 19 maart

In 2013 vindt De Nacht van de Geschiedenis van het Davidsfonds plaats op dinsdag 19 maart. De elfde Nacht staat volledig in het teken van de vakmannen en -vrouwen, niet alleen uit Vlaanderen, maar uit de hele wereld. Denk bijvoorbeeld aan de bakker, de slager, de kruidenier om de hoek, maar ook de loodgieter, de huisschilder, de schoenmaker, de chocolatier ... Het zijn mensen die vaak beroepen met een rijke geschiedenis uitoefenen of uitoefenden. Het zijn beroepen die stilaan met uitsterven bedreigd zijn, maar tegelijkertijd een boeiende geschiedenis kennen, niet zelden verbonden met een generatieverhaal. En die verhalen willen we tijdens de elfde Nacht van de Geschiedenis opnieuw tot leven brengen.

<http://www.davidsfonds.be/activity/national/detail.phtml?id=18252>

Erfgoed in de media en op het internet

- <http://www.inlandersfields.be/nl/woi-in-vlaanderen/dodenregister/belgische-militairen> heeft als doel om alle dodelijke slachtoffers gelinkt aan de Eerste Wereldoorlog in België én alle Belgische oorlogsdoden, zowel burger als militair, op één geïntegreerde lijst samen te brengen. Bijna honderd jaar na datum is zo een lijst nog steeds onbestaande. Naar schatting gaat het om 600.000 doden, waarvan 550.000 in West-Vlaanderen. Diverse officiële instanties houden slachtofferlijsten bij, waarvoor grote inspanningen werden en worden gedaan, maar zij zijn zonder uitzondering nationaal. Deze *Namenlijst* wil alle dodelijke slachtoffers verenigen in een gemeenschappelijke geschiedenis. Momenteel is de Namenlijst in opbouw. Bijgevolg zal u voorlopig slechts een deel van de slachtoffers kunnen terugvinden. Tegen 2014 zal een zo volledig mogelijke lijst worden afgerond. Niettemin vindt u er al heel wat namen terug...
- Met <http://warpress.cegesoma.be/> blijven we in hetzelfde thema. The Belgian War Press leidt u binnen in de wereld van honderden Belgische kranten die gedurende de twee wereldoorlogen in het geheim werden geschreven, gedrukt en verspreid. Tot op vandaag zat deze clandestiene pers verborgen in vele archieven, bibliotheken en documentatiecentra. Op initiatief van het SOMA en gefinancierd door Belspo werden deze kranten gedigitaliseerd. Zo kan u ze vandaag van bij u thuis lezen en doorzoeken. The Belgian War Press biedt u tevens achtergrondinformatie over de gecensuurde en de clandestiene oorlogspers.
- De provincie Antwerpen staat met http://www.provant.be/vrije_tijd/cultuur/erfgoed/great_war/ in startpositie om de herdenking van de Eerste Wereldoorlog tot een unieke beleving te maken. Een uitgebreide educatieve omkadering, evenementen met internationale uitstraling, uniek erfgoed en pakkende verhalen die terug tot leven komen vormen de basis om te herinneren, te sensibiliseren en de vredesgedachte te voeden.

- De Warande presenteert op <http://www.warande.be/40jaar-de-warande>, in het kader van 40 jaar De Warande een deeltje van haar archief. De website wordt wekelijks aangevuld tot juni 2013. Tot dan kan u hier ook zelf je Warandeherinnering (foto, filmpje, tekst) delen. U maakt dan kans op één van de veertig Warandebonnen ter waarde van veertig euro.
- Op <http://www.ou.nl/web/erfgoedplatform/gratis-cursus> vindt u een gratis online cursus 'Cultureel erfgoed: van Paleis Soestdijk tot Sinterklaas' biedt een laagdrempelige introductie op het thema cultureel erfgoed en is gebaseerd op actuele, wetenschappelijke discussies. De vorm van de cursus is zelfstudie, maar de cursus bevat een discussieforum waarop cursisten ervaringen kunnen uitwisselen en elkaar indien nodig verder kunnen helpen.
- Op <http://www.flandrica.be/> kan u sinds twee maanden een unieke online erfgoedbibliotheek raadplegen. Deze portaalsite geeft toegang tot zes eeuwen Vlaams bibliotheek erfgoed met onder meer prachtig versierde middeleeuwse handschriften, oude drukken van Plantijn, volksprenten uit het Ancien Régime, historische kranten en moderne literatuur.

Flandrica.be is een initiatief van de Vlaamse Erfgoedbibliotheek in samenwerking met haar zes partnerbibliotheeken: de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience in Antwerpen, de Universiteitsbibliotheek van Antwerpen, Leuven en Gent, de Openbare Bibliotheek Brugge en de Provinciale Bibliotheek Limburg in Hasselt.

- Als u op <http://www.erfgoedbanknoorderkempen.be/> rechts doorklikt naar 'in de kijker', ziet u *Kinderliedjes uit de Noorderkempen - De Lucie Gelber Collectie digitaal*.

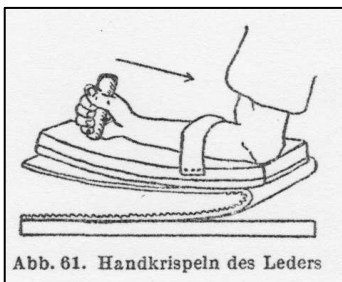
In het Archief Provinciaal Broeders van Liefde te Gent, bevindt zich het archief Prof. Alfons Verbist – Dr. Lucy Gelber – Br. Henri Roobaert, of kortweg de Lucie Gelber Collectie. Dit archief bestaat uit 2 grote delen: een afdeling 'Volksliederenarchief' en een afdeling 'Muziekopvoeding'. In de sectie 'Volksliederenarchief' bevinden zich een 21-tal geluidsbanden met daarop tezamen 9.900 opnames van liederen die tussen 1937 en 1988 werden opgenomen in heel Vlaanderen. Ze stonden oorspronkelijk op band, maar werd in 2012 gedigitaliseerd. Voor de Noorderkempen werden om en bij de 2000 liedjes gedigitaliseerd. Het is de bedoeling om de hele collectie binnenkort online te brengen.

Het liedje *En we rijden naar Turnhoutmarkt. Op nen ezel op nen ezel* mag u zeker niet missen...

- In België kende fabrieks- en bedrijfsvoetbal zijn hoogdagen in de jaren 1970 en 1980. Met de opkomst van o.a. de Belgische voetbalcompetitie, de bedrijfencrisis en het betaalde voetbal, verdween deze bedrijfssport naar de achtergrond. Het Gentse Museum voor Industriële Archeologie en Textiel (MIAT) zoekt informatie over voetbalploegen die ontstonden binnen een fabriek, een (overheids)bedrijf of onder zelfstandigen. Het MIAT heeft interesse in alle informatie over fabrieks- en bedrijfsvoetbal. Hoe klein de link tussen de sport en de werknemers of werkgevers ook mag zijn. Meer info via: publiekswerking.miat@gent.be of 09 269 42 13 of op: www.miat.gent.be
- Op <http://www.scoop.it/t/heemkunde-in-vlaanderen> krijgt u zeer regelmatig een kort overzicht van wat er op heemkundig vlak in Vlaanderen gebeurt.

Reacties van leden

- Hubert Aerts meldt dat op p.30 van de vorige nieuwsbrief (4.2012) vermoedelijk een fout staat: “ik was tot op het laatste moment voorzitter van het Tijlcomité en ik meen mij te herinneren dat de Tijlfeesten 27 jaar hebben stand gehouden en gestart zijn in 1956 (of 1957). Het einde van de Tijlstoet was dus in 1983 of 1984 en zeker niet 1988 zoals vermeld staat.
- Bij de inventarisatie in het depot van het Taxandriamuseum stootte men op onderstaand vreemd gebruiksvoorwerp.

Gelukkig zijn er in Turnhout nog vakmensen die de oude ambacht (h)erkent. Basil Cavents, decennialang zaakvoerder van Leerlooierij Cavents in de Patriottenstraat, zag direct dat het afgebeelde voorwerp een “krispel” of “paumelle” of “Liège” (kurk) is.

“Dit werd gebruikt in kleine leerlooierijen om de natuurlijke nerf van afgewerkt leder beter te laten uitkomen. In grotere leerlooierijen gebeurde dit machinaal. Hoe het gebruikt werd kan je zien op de bijgevoegde tekening. Het leder werd dubbel geplooid met de nerf naar binnen en met de hand werd er over *gerold*.”

- In de vorige nieuwsbrief toonden we een foto van 1895 waarvan de getoonde straat niet kon geïdentificeerd worden. Jean Verwaest die zijn jeugd aan de overkant van de Gasthuisstraat doorbracht, kent de getoonde straat als zijn broekzak: “Deze foto is genomen in de Gasthuisstraat. De fotograaf stond op de hoek van de Gasthuisstraat met de Leopoldstraat, waarschijnlijk op de eerste verdieping van het hoekhuis, nu de winkel IDW. De foto is richting Zeshoek genomen. Nemen we als referentie de vlaggenstokken, met vermelding van enkele bewoners uit het midden van de 20ste eeuw.”

- Nr.45: Marcel Van Oproy, kleermaker, De Stad Turnhout en nu Deville.
- Nr.47: Boekdrukkerij, In de Bron (Familie Joannes Maes), nu Esprit
- Nr.49: Gustaaf Van Dun, reiziger
- Nr.51: Huis van de Juffrouwen Dierickx (later verhuisd naar de Bareelstraat), nu Torfs Schoenen
- Nr.53: Huis van Arthur Robberechts (Brandkasten en beveiliging Firma Robberechts) nu boekenwinkel
- Nr. 55: Huis van Octave Steenackers (traiteur en verhuur van feest en tafelgerief), dan Fantasia, nu Snoeys Schoenen
- Nr.57: Joannes Kerremans
- Nr.59: Drukkerij Joseph Claes, nu éénn kant dagbladen en andere kant postkaarten
- Nr.63: Frans Janssens-Bertels (textiel),
- Nr.65: Frans Roymans (hoeden en klakken)
- Nr.67: René Dresselaers, Sint-Janneke
- Nr.69: Lederhandel Dirickx
- Nr.71: Jan Thys, gerant
- Nr.73: Vishandel De Noordzee van Alfons Van Roey (bij de ouderen onder ons, beter gekend onder zijn bijnaam...)
- Nr.75: Lodewijk Feyen, uurwerkmaker

Hartelijke dank voor al jullie reacties!

Foto (voorlopig?) onbekend, nummer 11

Van 27 april tot 1 september 1913 vindt in het Taxandriamuseum de tentoonstelling plaats: **De wereld volgens Van Hal.**

Paul Adr. J. M. Van Hal (°Turnhout, 20 mei 1894 - †1963), zoon van Florent Van Hal (1854-1911), rentenier en broer van burgemeester Victor Van Hal. Moeder was Carolina Maria Dorothea Versteylem (°Oostende, 29/12/1862). Hij vertrok op 4 januari 1919 naar Berchem (Ferdinand de Merodestraat 34). Paul Van Hal was een priester-leraar en fervent amateurfotograaf.

Het Stadsarchief bewaart honderden foto's op glasplaat van hem. Hij fotografeerde in de periode 1910-1937 landschappen, gebouwen en mensen uit de Antwerpse Kempen, Klein-Brabant, Antwerpen en omgeving. Maar hij nam zijn fotoapparaat en een stapel glasplaten ook mee op reis.

Deze gevoelige glasplaten zijn gedigitaliseerd en worden vanaf april in het Taxandriamuseum tentoongesteld.

Midden op deze foto zou Paul Van Hal staan. Is dit juist? Is het deze Paul Van Hal die amateurfotograaf was? Wie zijn de andere mensen op de foto?

Stuur uw antwoord naar taxandriavzw@gmail.com met vermelding van nummer 11 of via Bert Hendrickx. Alvast bedankt.

Voorwerp (voorlopig?) onbekend, nummer 2

In het depot van het Taxandriamuseum bevindt zich een vreemd gebruiksvoorwerp.

Het is een ijzeren tang met een houten handvat. Wat is dit en waarvoor werd het gebruikt?

Stuur uw antwoord naar taxandriavzw@gmail.com met vermelding van nummer 2. Alvast bedankt.

Inhoud

Woord vooraf	1
Jaarprogramma 2013	3
Uitnodiging algemene statutaire vergadering	4
Lezing de holocaust in de Antwerpse Kempen	4
Verslag herfstuitstap naar Maastricht	6
Verslag herdenking en lezing 200 jaar Renier Snieders als schrijver en geneesheer	9
Toespraak van Cultuurschepen Eric Vos: "Turnhouters, weest fier op uw schrijvers, weest fier op uw stad!"	17
Verslag van de lezing Het VNV in de Kempen in de jaren 1930 en in de Tweede Wereldoorlog	19
Even opfrissen: 25, 50, 75, 100, ... jaar geleden	24
100 jaar Feestzaal Amicitia en theatercafé	30
Uitzonderlijke schenking aan én door Taxandria	34
Archief in de kijker: kunstschilder Emile Wauters	35
Een V2-bom valt op 16 maart 1945 in Turnhout	42
Teerfeest van de gilde te Minderhout, een getuigenis	46
Erfgoed in de media en op het internet	50
Reacties van leden	53
Foto (voorlopig?) onbekend, nummer 11	55
Voorwerp (voorlopig?) onbekend, nummer 2	56

Lidmaatschap

Om toe te treden tot de Taxandriakring stort u het lidgeld op rekening-nummer (iban) BE 71 2300 1972 5069 met het BIC-adres GEBABEBB van vzw Taxandria Turnhout met vermelding van uw naam en adres.

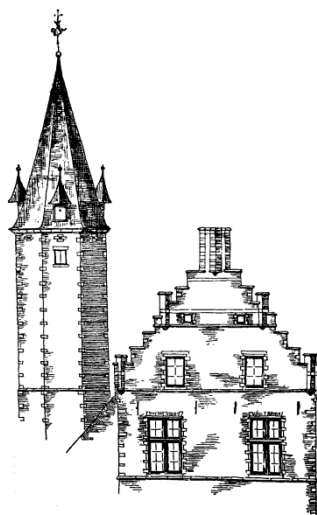
Het jaarlijkse lidgeld bedraagt :

Studenten min 25 jaar	€ 15	+	voor buitenlandse leden
Gewoon lid	€ 20		€ 6 supplement voor
Erelid	€ 30		verzendingskosten
Beschermlid vanaf	€ 50		

Voordelen van lidmaatschap:

- ⇒ Jaarboek met talrijke geschied- en oudheidkundige publicaties. Dit boek telt ca. 300 pagina's (gratis).
- ⇒ Vier edities van het ledenblad Taxandria Nieuws (gratis).
- ⇒ Twee uitstappen per jaar naar een Belgische of buitenlandse historische plaats, onder leiding van bekwame gidsen. (beta-lend)
- ⇒ Boeiende voordrachten over uiteenlopende cultuurhistorische thema's (gratis).
- ⇒ Gratis (persoonlijke) toegang tot de musea van TRAM41: het Taxandriamuseum, het Begijnhofmuseum en het Nationaal Museum voor de Speelkaart

Voor andere initiatieven of extra informatie verwijzen we graag naar de website www.taxandriavzw.be of naar voorzitter Bert Hendrickx (014/44.04.85)

Met steun van de
Vlaamse overheid

